Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA
Sigrid Undset
Kristin Lavransdatter

Translation copyright © 1966 Jelisaveta Marković, 2022 porodica Marković
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2022

ZA IZDAVAČA
Marko Sabovljević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Marina Sabovljević

UREDNIK IZDANJA
Tea Jovanović

LEKTURA I KOREKTURA
Jelka Jovanović

SLOG I PRELOM
Dizajn studio Layout

DIZAJN KORICA
Tatjana Jović

ŠTAMPA
Alpha print, Zemun

TIRAŽ
1.000

IZDAVAČ
Publik praktikum, imprint Stela
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA
2022

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

SIGRID UNDSET

KRISTINA LAVRANSOVA

Sa norveškog prevela
Jelisaveta Marković

Stêla

Druga knjiga

GOSPODARKA

U uspomenu na mog oca
Ingvalda Undseta

Prvi deo

PLOD GREHA

1.

Uoči Svetog Simona, predveče, barka Borda Petersena zaparala je peščani sprud u Birgziju. Sam opat Olav iz Nidarholma došao je lično konjem na obalu da pozdravi svog rođaka Erlenda Nikulausena i da poželi dobrodošlicu mladoj supruzi koju dovodi sa sobom. Trebalo je da mladenci budu opatovi gosti i da prenoće u Vigu.

Jadna mlada žena bila je bleda kao samrtnica kad joj je Erlend pomogao da izađe iz barke. Opat se malo našalio povodom umora od putovanja morem; Erlend se nasmeja i reče kako njegova žena jedva čeka da legne u postelju koja je čvrsto uglavljena u kućni zid. I Kristina je pokušavala da se nasmeši, ali je mislila kako dok je živa neće poželeti da još koji put uđe u barku. Pozlilo bi joj čim joj Erlend priđe, toliko je i on sâm bio prožet mirisom barke i mora – kosa mu je bila kruta i ulepljena od slane vode. On je bio pun radosti sve vreme vožnje – a gospodar Bord je držao krmu: tamo u Meri, gde je on odrastao, dečaci su se vežbali u jedrenju i veslanju od jutra do večeri. Nju su obojica, i Erlend i gospodar Bord, pomalo sažaljevali – ali ne toliko koliko je iziskivalo njeno žalosno stanje, činilo se Kristini. Uveravali su je da će morska bolest prestati čim se navikne na barku. Ali je njoj celim putem bilo vrlo rđavo.

I sutradan, dok je jahala kroz sela, činilo joj se da još plovi morem. To je bilo samo penjanje i silaženje preko ogromnih urvina zemlje, a kad je pokušavala da gleda u daljinu, izgledalo joj je da se ceo prostor ljulja i talasima stremi u vedro plavičastobelo nebo tog zimskog jutra.

Čitava četa Erlendovih prijatelja i suseda došla je tog jutra u Vig da svečano doprati mladence do njihove kuće. Tlo je

odjekivalo ispod konjskih kopita, jer je smrznuta zemlja bila tvrda kao gvožđe. Para je obavijala ljude i konje; na telima životinja hvatalo se inje kao i na kosi i na krznima ljudi.

Erlend je izgledao sed kao i opat, lice mu je bilo zažareno od pića koje je popio tog jutra i od ciče zime. Tog dana nosio je svoje svadbeno odelo; bio je mlad i veseo i blistav a radost i vragolanstvo treperili su u njegovom lepom glasu kad se obraćao svojim gostima i smejao se s njima.

Kristinino srce kucalo je tako neobično – od brige, od nežnosti i od strepnje. Još je bila bolesna posle putovanja, osećala je vrelinu u grudima čim što pojede ili popije, patila je od hladnoće, a duboko u njoj javljala se potmula i nema srdžba protiv Erlenda koji je tako bezbrižan. Međutim, gledajući ga s kakvim je poverenjem i ponosom i s kolikom radošću vodi svom domu kao svoju ženu, u duši je počinjala gorko da se kaje, i pomalo da ga sažaljeva. Zamerala je samoj sebi što nije rekla Erlendu, kad je prošlog leta bio kod njih – da suviše raskošna svadba njima ne dolikuje. Ali, ona to nije učinila – i on će morati sâm da oseti kako ih oboje njegovo sadašnje postupanje izlaže poniženju koje neće moći da izbegnu.

Tamo se ona bojala svog oca. I mislila je da će odmah posle svadbe otići vrlo daleko; i da će svoje selo videti tek mnogo docnije – kad se ogovaranje bude sasvim utišalo.

A sad je uviđala da je sve mnogo gore. Erlend jeste govorio o velikoj gozbi koju će prirediti u Husabiju pri povratku, ali ona nije zamišljala da to može biti nova svadbena svečanost. A ovdašnji svatovi su ljudi među kojima će Erlend i ona odsad živeti – i čije poštovanje i prijateljstvo treba zadobiti. Oni su godinama bili svedoci Erlendovih ludosti i nesreća. On sad zamišlja da se u njihovim očima pravda, i da će ubuduće među sebi ravnima zauzeti ono mesto na koje ima pravo po svom rođenju i

po svom bogatstvu. A zacelo će mu se sva okolna naselja smejati kad se bude saznalo da je i njegova ženidba bila jedna prevara.

Opat se naže Kristini:

– Jako ste se uozbiljili, Kristina Lavransova! Je li to još morska bolest? Ili vam je možda žao matere?

– Jeste, gospodine – reče Kristina tiho. – Mislim na moju majku.

Stigli su gore u Skaun. Jahali su padinom visoko. Ispod njih u dnu doline prostirala se šuma ogolelih drveta, sva bela pod blistavim krznom inja koje se presijavalo na suncu, a u daljini je svetlucalo malo plavo jezero. Kad su izašli iz jelovog šumarka, Erlend mahnu rukom široko i reče toplim glasom:

– Eno Husabija, Kristina. Neka ti bog da mnogo srećnih dana tamo, ženo moja!

Pred njima se širilo beskrajno polje, belo od inja. Kuća se uzdizala na jednoj širokoj zaravni malo po strani – odmah do nje mala svetla crkva od kamena, a pored nje mnogobrojne zgrade; dim se kovitlao iznad svih otvora. Zvona na crkvi počeše da zvone, a ljudi s majura povrveše kličući i pozdravljajući. Mlađi ljudi iz svadbene povorke ukrstiše svoje oružje – i uz veliku huku u radosnoj vrevi svi se uputiše domu mladenaca.

Pred crkvom su stali; Erlend podiže sa sedla svoju mladu ženu i povede je vratima, gde ih dočeka grupa sveštenika i pojaca. U unutrašnjosti crkve hladnoća je probijala do srži, dnevna svetlost je prodirala kroz male prozore u samu sredinu, tako da je pred njom tamneo plamen sveća u horu.

Kristina se osetila napuštena i uplašena kad je Erlend pustio njenu ruku i prešao na stranu gde su muškarci, a ona se umešala

u gomilu nepoznatih žena u prazničnom odelu. Bogosluženje je bilo vrlo lepo. Ali je Kristini bilo hladno i činilo joj se da se molitve vraćaju njoj kad je pokušavala da olakša svom srcu i da ga u molitvi uzdigne. Pomišljala je da možda nije dobar znak ni to što je tog dana bio i praznik Svetog Simona – zaštitnika onog čoveka prema kome ona nije lepo postupila.

Iz crkve su svi učesnici u povorci otišli na majur, sveštenici napred a za njima Kristina i Erlend držeći se za ruku, naposletku njihovi svatovi sve po dvoje. Dvorište je bilo dugačko i usko, zgrade su se uzdizale sa obe strane, prema jugu i prema severu. Bilo ih je mnogo, sve jedna uz drugu, ali su izgledale stare i oronule.

Povorka se zaustavila pred vratima velike kuće, koju sveštenici poškropiše osvećenom vodicom. Zatim Erlend povede Kristinu kroz jedno mračno predvorje. S desne strane bila su otvorena vrata jedne jako osvetljene dvorane. Ona saže glavu pri prolasku kroz ta vrata i nađe se zajedno sa Erlendom na kućnom tremu.

To je bila najveća dvorana koju je ona uopšte videla. Na podu, u sredini dvorane, nalazilo se ognjište tako veliko da je po jedna vatra gorela na oba njegova kraja, a dvorana je bila tako široka da su se poprečne grede na tavanici oslanjale na drvorezom ukrašene stubove – Kristini se učinilo da to liči više na unutrašnjost neke crkve ili kraljevskog dvorca nego na svečanu dvoranu običnog majura. Uglavljene u istočni zid između stubova, zatvorene postelje su bile poređane iza klupa u čijoj se sredini nalazilo počasno mesto.

U dvorani su gorele mnoge sveće – na stolovima koji su se ugibali pod teretom skupocenih pehara i tepsija, i učvršćene u zidove. Po starom običaju, oružje i štitovi bili su izvešani između sagova. Iza sedišta u začelju zid je bio zastrven kadifom, i

jedan čovek okači tu Erlendov mač ukrašen zlatom i njegov beli štit sa crvenim lavom u skoku.

Sluge i sluškinje prihvatiše ogrtače od svatova. Erlend uhvati svoju ženu za ruku i privede je ognjištu; svatovi su obrazovali polukrug iza njih. Jedna debela žena krotkog lica priđe i popravi Kristininu povezaču, koja se bila malo izgužvala pod ogrtačem. Vraćajući se na svoje mesto, ona smešeći se pozdravi glavom dvoje mladenaca; Erlend otpozdravi smešeći se i sâm i spusti pogled na svoju ženu. Kako je lepo bilo njeno lice! I Kristina ponovo oseti da joj se srce steže – osetila se kriva pred njim. Znala je šta on sad misli gledajući je tu, u svom domu, s dugim vlastelinskim velom, belim kao sneg na skerletno crvenoj venčanoj haljini. Tog jutra ona je morala jako da stegne trbuh i struk tkanicama da bi joj haljina stajala kako treba. I obojila je obraze rumenilom koje joj je dala gospođa Oshild. Starala se da se pravo drži i pomišljala kako Erlend zacelo ne gleda u nju mnogo sad kad je njegova, pošto još ništa ne opaža. I gorko je zažalila što mu nije ništa rekla.

Dok se par tako držao za ruke, sveštenici su obišli dvoranu ukrug blagosiljajući kuću, ognjište, postelju i trpezu.

Zatim jedna sluškinja prinese Erlendu ključeve od kuće. On okači teški svežanj Kristini o pojas – i ko ga je gledao, mogao je pomisliti kako je hteo da je poljubi. Jedan čovek podnese mu tad veliki rog okovan zlatnim prstenovima. Erlend ga prinese ustima i nazdravi Kristini:

– Zdrava i srećna bila u tvojoj kući, gospodarko!

I usred klicanja i smeha svatova, ona se napi posle svog muža, a ostatak vina proli u vatru na ognjištu.

Svirači zasviraše, a Erlend Nikulausen privede svoju ženu počasnom mestu i svatovi posedaše za sto.

Trećeg dana gosti su počeli da se razilaze, a petog dana otišli su i poslednji u tri sata poslepodne. Tada Kristina ostade sama s mužem u Husabiju.

Prvo što je učinila bilo je to da posluzi naredi da iz postelje iznese svu posteljinu, i opere je ceđem, kao i zidove oko postelje, a slamu da iznese i da je spali. Zatim je napunila postelju svežom slamom i namestila je onim što je sama donela na majur. Taj posao se protegao do duboko u noć. Ali je Kristina zahtevala da se tako učini sa svim posteljama u kući, i da se popare sva krzna – sluškinje su morale započeti to odmah sutradan i raditi tako da sve bude gotovo pre prvog prazničnog dana. Erlend je vrteo glavom i smešio se – divio se svojoj ženi! Ali se osećao i prilično postiđen.

Kristina nije dobro spavala te prve noći, iako su sveštenici blagoslovili njenu postelju. Ova je bila puna uzglavlja od šarene svile, lanenih pokrivača i prekrasnih sagova i krzna, ali je slama bila plesniva i nečista; a bilo je i vašiju u pokrivačima i u skupocenoj crnoj medveđoj koži kojom je bila zastrvena.

Ona je već tih prvih dana zapazila vrlo mnogo stvari. Ispod raskošnih sagova koji su pokrivali drvene zidove, čađ i masnoća s njih nisu bile oprane godinama. Za svadbu je bila spremljena ogromna količina jela, ali su mnoga od njih bila neuspela i nedopečena. Za vatre se upotrebljavalo sirovo i vlažno drvo koje daje malo toplote a odaju ispunjava dimom.

Nemar se ogledao u svemu kad je drugog dana zajedno sa Erlendom obilazila majur. Trapovi za namirnice biće prazni već posle Božića; naćve za brašno bile su skoro ispražnjene. Ona nije mogla da razume kako je Erlend mislio da ishrani sve konje i toliku stoku s tako malo sena i slame – jedva ako je bilo dovoljno poseka za ovce.

Ali je tavan bio do polovine pun neupotrebljene kudelje – to je morao biti najveći deo žetve poslednjih godina. Jedan ćiler

bio je pun davnašnje vune, neoprane, delom u vrećama, delom rasturene po podu. Kad je Kristina zahvatila rukom jednu šaku, mala mrka jaja moljaca razletela su se na sve strane.

Stoka je bila kržljava, mršava, šugava, krastava – ona još nikad nije videla na jednom mestu toliko starih grla. Samo su konji bili lepi i negovani. Ali, nije bilo nijednog konja koji bi se mogao uporediti s Gulsvejnom ili Ringdrotenom, hatom koga je njen otac sad imao. Slengvanbaug, koga joj je poklonio kad je polazila ovamo, bio je najlepši konj u štali u Husabiju. Kad je došla do njega, Kristina se nije mogla uzdržati da ga ne zagrli oko vrata i da ne približi lice obrazu te lepe životinje. A svi ugledni trondhejmovci zagledali su Slengvanbauga, hvalili su njegove snažne debele noge, ispupčene grudi i njegov dugi vrat, njegovu malu glavu i široke sapi. Jedan starac iz Gimsara zaklinjao se i bogom i vragom da je crna šteta što je taj konj počišćen – jer bi bio zaista krasan ubojni hat. I onda je Kristina govorila malo o njegovom ocu, Ringdrotenu. On je bio još mnogo veći i snažniji, i nije bilo hata koji bi se mogao meriti s njim. Otac ga je puštao da se bori s najčuvenijim konjima, podrazumevajući tu i one iz Sogna. Lavrans im je dao neobična imena – Ringdroten i Slengvanbaug – zato što je prvi imao haljinu kao od suvog zlata, a drugi je bio prošaran prstenovima crvenog zlata. Ringdrotenova mati se jednog leta izgubila iz čopora omica na visinama Nerast brda, i oni su mislili da ju je medved prožderao, ali se ona pred kraj jeseni vratila na majur. Ome koje je oždrebila iduće godine zacelo nije bilo potomak nikakvog zemaljskog hata. Zato su ga okadili sumporom i hlebom, a Lavrans je radi bolje sigurnosti poklonio kobilu crkvi. Ali se ždrebac pokazao tako dobar da je Lavrans kazivao kako bi radije dao polovinu svog imanja nego Ringdrotena.

Erlend se nasmeja i reče:

– Ti si obično štedljiva na rečima, Kristina, ali kad se raspričaš o tvom ocu, postaješ vrlo govorljiva!

Kristina odjednom zaćuta. Setila se lica svog oca u času kad je ona konjem polazila s Erlendom, i kad joj je on pomogao da uzjaše. Pokazivao je radosno lice zato što je oko njih bilo mnogo sveta, ali je ona videla njegove oči. On ju je pomilovao po mišici odozgo nadole i uhvatio ju je za ruku u znak oproštaja. U tom trenutku ona se osetila srećna što može da ode. A sad joj se činilo da će, dokle god bude živa, njeno srce krvaviti kad se seti očiju njenog oca u toj prilici.

Zatim je Kristina počela da upravlja svojom kućom i da je uređuje. Ustajala je u zoru svakog jutra, iako se Erlend bunio protiv toga i hteo je silom da je zadrži u postelji – niko ne očekuje od tek dovedene neveste da trčkara od zgrade do zgrade pre nego što svane.

Pošto je videla da u kući sve ide kako ne treba, i razumela šta sve mora ona da uzme u svoje ruke, pred njom se ukazala istina, jasna i nemilosrdna: ona je uzela na sebe težak teret greha da bi došla ovamo, i sad se mora pomiriti s tim – zaista je greh postupati s božjim darovima ovako kako se to ovde čini. Sramota je za one koji su ranije upravljali majurom što su tako dopuštali da propada Erlendova imovina. Za poslednje dve godine u Husabiju nije bilo sposobnog upravnika; sâm Erlend je često bivao odsutan, a pored toga on se nije mnogo ni razumeo u upravljanje imanjem. Kristina je primetila da ga i zakupci iz udaljenih sela varaju, a da sluge u Husabiju rade rđavo i kako ko hoće. Nije bila laka stvar ponovo dovesti u red sve to.

Jednog dana razgovarala je o tome sa Ulvom Haldorsenom, Erlendovim ličnim slugom. Trebalo je završiti vršidbu pre nego što stigne vreme za klanje stoke. Ulv je rekao:

– Ti znaš, Kristina, da ja nisam sluga na majuru. Haftor i ja trebalo bi da smo sad u vojsci sa Erlendom – i ja se više ne bavim težačkim poslovima.

– Znam ja to – rekla je gospodarka. – Ali je jedna stvar izvesna, Ulve: meni neće biti lako da ove zime upravljam ovde – tek sam došla ovamo na sever a naši ljudi mene ne poznaju. I bilo bi lepo od tebe da mi pomogneš i da me posavetuješ.

– Ja razumem, Kristina, da tebi neće biti lako ove zime – odgovori čovek gledajući u nju s lakim osmehom – onim neobičnim osmehom koji mu je bio na licu uvek kad je razgovarao s njom ili sa Erlendom. On je bio bezobziran i zajedljiv, a ipak je u njegovom držanju prema njoj bilo i dobrote i izvesne vrste poštovanja. A ni ona nije smatrala da ima prava osećati se uvređena ako Ulv uzima prema njoj veću slobodu nego što bi bilo u redu. I ona i Erlend sami su dopustili da taj sluga postane poverenik njihovog grešenja pre braka; i sad je Kristini bilo jasno da on zna u kakvom se položaju ona nalazi. Trebalo je dakle podnositi ga – a ona je opažala da i Erlend prima sve što Ulv kaže ili učini, iako pratilac ne ukazuje svom gospodaru neko naročito poštovanje. Ali, oni su bili drugovi od detinjstva; Ulv je bio iz Mere, sin običnog seljaka koji je živeo blizu majura Borda Petersena. On je govorio ti Erlendu, a sad i njoj – istina je da je to bio običaj tamo, severno od Dofrina.[1]

Ulv Haldorsen bio je vrlo lep čovek, visok i preplanulog lica, s lepim očima, ali sa opakim i grubim ustima. Kristina je čula da služavke na majuru kazuju o njemu ružne stvari – da u gradu strašno pije i besno se provodi po kućama na kraju varoši, ali je u Husabiju bio čovek pouzdan, radan i uviđajan, Kristina mu je bila naklonjena.

[1] Dofrinske planine, inače Skandinavski Alpi. (Prim. prev.)